

Volgens de legende heeft de Heilige Willibrordus in Hulst een kapel gesticht toegewijd aan de apostel Petrus. Deze stond aan de Vismarkt. In een uit 1108 bewaard gebleven akte wordt vermeld dat Bisschop Burchard een 'capella' te Hulst aan het kapittel van Oudmunster te Utrecht schenkt.

Geschiedenis van het gebouw

Door de handel in laken, wijn, bier en vooral zout groeide Hulst voorspoedig. Wellicht werd de Pieterskapel te klein en begon men omstreeks 1200 met de bouw van een kerk aan de voet van de Hulster burchtheuvel. In een oorkonde uit 1228 wordt voor het eerst gesproken over de 'ecclesia', de kerk van Hulst: gravin Johanna van Vlaanderen schenkt aan de monniken van de abdij van Cambron de belastingopbrengst van de Havikpolder. De oorkonde werd gezegeld in de kerk van Hulst. Omdat de pastoor van Hulst in 1266 koorheer van het kapittel van Kortrijk was geworden, werd de St.-Willibrordus een bijkerk van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk.

Beeld van St.-Willibrordus in de westgevel van de kerk. Hij is de patroonheilige van de Basiliek

Door timmerman Lauwereys van der Leyen uit Gent werden in 1402 op de uit 1200 stammende vierkante onderbouw van de toren twee achthoekige verdiepingen en een torenspits gebouwd. In de kerkrekening van de jaren 1409/1410 wordt een beschrijving gegeven van hoe de kerk er uitzag.

Het gebouw bestond uit een hoogkoor, drie westgevels, een dwarsbeuk voorzien van een noord- en zuidingang en een librije.

Een twintigtal jaren later werd de dwarsbeuk vergroot met een noord- en een zuidkapel.

Everaert Spoorwater begon in 1462 met de bouw van de huidige koorkerk. De St.-Willibrordus werd in 1468 door brand getroffen. Toren en schip werden geheel in de as gelegd. Van het nieuw gebouwde koor waren de ramen gesprongen en het strodak verbrand. Op 3 mei 1481 begon Herman de Waeghemaekere uit Antwerpen met het leggen van fundamenten voor het nieuwe schip. Achtereenvolgens werkten Dominicus de Waeghemaekere, zoon van Herman, en Laureys Keldermans.

Bij de stadsbrand van 1562 werd ook de kerk getroffen. Vier jaar later werd door de beeldenstormers in het gebouw wel schade aangericht, maar gelukkig waren de meeste kerkschatten in veiligheid gebracht.

Nadat Hulst in 1645 door prins Frederik Hendrik was veroverd, kwam de St.-Willibrordus basiliek in handen van de gereformeerden. In 1806 kregen de katholieken na herhaalde verzoeken aan keizer Napoleon de beschikking over de helft van de kerk (het koor). Midden in de kerk, onder de toren aan de zijde van het schip, werd een scheidingsmuur gebouwd. De kerk werd een simultaankerk in gebruik bij zowel katholieken als protestanten.

Door de sterk gegroeide katholieke gemeenschap werd in 1929 het protestantse schipgedeelte aangekocht, waarna de scheidingsmuur werd afgebroken en belangrijke restauratiewerkzaamheden volgden.

Na afronding daarvan werd op 24 november 1935 de kerk door de paus tot Basiliek verheven. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de neogotische torenspits die architect Cuyper na de brand van 1876 had gebouwd door de geallieerden kapotgeschoten omdat de Duitsers de toren als uitkijkpost gebruikten. Het duurde tot 1957 voordat de moderne betonnen torenbekroning kon worden gerealiseerd. Van 1996 tot 1999 is de kerk gerestaureerd. In tegenstelling tot de restauratie van de jaren dertig werd er nu voor duurzame bouwmaterialen gekozen.

De kerk, vlak voor de restauratie van de jaren dertig, met de neogotische torenbekroning van architect Cuyper, nadat de toren door bliksem was getroffen en in brand was gevlogen in 1876.

Beschrijving van het gebouw

Het gebouw is opgetrokken in baksteen en aan de buitenzijde bekleed met kalksteen. Deze kalksteen is afkomstig uit de groeven van Lede bij Aalst. Ledesteen is een vrij zachte kalksteensoort die gemakkelijk te bewerken is maar als nadeel heeft dat hij sterk aan erosie onderhevig is. De torenspits is uitgevoerd in voorgespannen beton.

De St.-Willibrordus is gebouwd in de vorm van een Latijns kruis. De bouwdelen zijn gegroepeerd rondom de toren die centraal in de kerk staat. Dit is typisch Vlaams. In de 12e en 13e eeuw maakte de Romaanse bouwstijl in Vlaanderen geleidelijk aan plaats voor de Gotische.

De hoofdingang van de Basiliek bevindt zich in de westgevel aan de zijde van de Steenstraat. Bovenaan deze gevel staat in een nis een beeld van de Heilige Willibrordus met in zijn hand een vergulde kerktoren, vervaardigd in 1996.

Het schip is in tegenstelling tot de koorkerk niet voorzien van lichtbogen en steunberen.

De aanzetten voor de lichtbogen zijn wel in het muurwerk aanwezig. Tijdens de restauratie van de jaren dertig zijn onder de oorspronkelijk houten zoldering in het schip gewelven gemetseld.

De zijdelingse druk die deze op het muurwerk uitoefenen, wordt door middel van trekstangen opgevangen. De bronzen rozetten die tussen de bovenste rij vensters zitten, zijn de uiteinden van deze stangen. De koorkerk wordt door drie straalkapellen afgesloten, de beide zijbeuken bezitten elk vier zijkapellen.

De toren

De toren bestaat uit vier afzonderlijke delen die elk uit een verschillende periode stammen. Het onderste gedeelte, vermoedelijk uit de 13e en/of 14e eeuw, gaat grotendeels schuil onder het dak van de kerk. Alleen aan de zijde van de Grote Markt en de Lange Nieuwstraat is dit stuk toren gedeeltelijk zichtbaar. Van de in 1402 gebouwde achthoekige toren is enkel de onderste verdieping, voorzien van blinde nissen, overgebleven.

Het gedeelte tussen de balustrade en de wijzerplaten is een restant van de door architect Cuyper gebouwde toren. De betonnen bekroning die thans de kerk siert, is in 1957 op de toren geplaatst. Het is een ontwerp van architect J. Brouwer met de naam 'Prediker'. De kerkmuur werd gerealiseerd tijdens de restauratie van de jaren dertig.

Rondwandeling in de kerk

Zie de nummering op de plattegrond. Aan de St.-Willibrordus is vanaf omstreeks 1200 tot halverwege de zestiende eeuw gebouwd en verbouwd. In het interieur van de kerk zijn op verschillende plaatsen sporen van vroegere bouwfasen te zien. Tijdens de rondwandeling wordt hier op gewezen. In de wandelpaden liggen veel fraaie grafzerken die naar Vlaams gebruik uitgevoerd zijn in vlakrelief.

Meer info op: www.devierambachten.nl/kring/grafzerken/start_basiliek.php

Het schip

De basisvorm van de kerk is de travee (1). Dit is een vaste bouwkundige eenheid, die bestaat uit twee pilaren die afgesloten worden met een boog, gevolgd door een venstergalerij met bovenaan in de gevel een groot raam. Binnen de brabantgotiek is de H.-Willibrordus één van de weinige kerken waarin de venstergalerij, die ook wel triforium wordt genoemd, nog in originele vorm aanwezig is. Bij alle andere kerken die in brabantgotische stijl zijn gebouwd, is het triforium een geheel geworden met de bovenste ramen.

Het triforium of venstergalerij.

De kapitelen van de zuilen zijn gesierd met een dubbele rij koolbladeren, een typisch kenmerk van de Brabantse gothiek. Bij de bouw van het schip werden geen gewelven aangebracht, maar in plaats daarvan werd een vlakke houten zoldering gelegd. Tijdens de restauratie in de jaren dertig werd onder deze zoldering een stenen gewelf gemetseld.

De trekankers (2) dienen om de zijdelingse druk die de gewelven op de muren uitoefenen op te vangen. Het middenschip lijkt hoger dan het in werkelijkheid is omdat de zijbeuken naar verhouding vrij breed zijn. In de onderste rij ramen wordt door middel van teksten in het gebrandschilderde glas de geschiedenis van het gebouw beschreven. In de westgevel is het glas-in-loodraam 'Het Laatste Oordeel' van glazenier Joep Nicolas te bewonderen (3). Het orgel is in 1610 gemaakt door orgelbouwer Louis Isoré.

Interieur van het schipgedeelte

De viering

De viering, de plaats waar schip, koor en dwarsbeuk elkaar ontmoeten, is het middelpunt van de kerk. De toren belemmert ten dele de vrije doorkijk vanuit het schip naar het koor. Aan de kant van het schip is aan de verkleuring van het gesteente te zien tot op welke hoogte het in 1469 afgebrande schip tegen de toren reikte (4).

Het raam dat aan deze zijde in de toren zit, dateert uit de periode dat de kerk in gebruik was als simultaankerk. In 1818 kregen katholieken en protestanten tijdens de Goede Week, de week voor Pasen, ruzie over het luiden van de klokken. De touwen hingen onder de toren in het katholieke gedeelte. Volgens de katholieke ritus mag er niet geluid worden in die periode. Een oplossing werd gevonden door de protestanten een eigen klokje te geven met een aparte ingang naar de toren. Voor de verlichting van de torenkamer werd toen het raam aangebracht.

De dwarsbeuk

De koorkerk met het hoofdaltaar

De dwarsbeuk is veel lager dan schip en koor. De horizontale breuklijnen in het muurwerk tonen sporen van een verbouwing waarbij de dwarsbeuk werd verhoogd (5). In de oostmuur van de noorderdwarsbeuk (6) is niet gepleisterd muurwerk met een stuk waterlijst zichtbaar. Vermoedelijk heeft de oorspronkelijke dwarsbeuk uit omstreeks 1200, die later verlengd is, tot hier gelopen.

In de eerste helft van de vijftiende eeuw werden scheidingbogen in de dwarsbeuk aangebracht om verbinding te krijgen met twee zijkapellen (7 en 8) die toen aangebouwd zijn.

In de oostmuur van de zuiderdwarsbeuk zit een dichtgemetselde spitsboog. Mogelijk heeft deze boog toegang gegeven tot de 'Hugo Mijlscapelle' (9) die buiten de kerk stond en in later tijd is afgebroken.

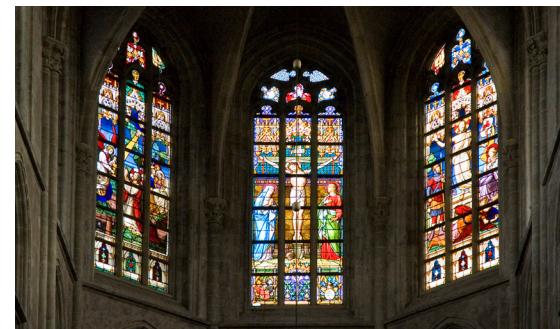
De koorkerk

De koorkerk bezit een kooromgang (10) van waaruit acht rechthoekige zijkapellen en drie veelhoekige straalkapellen betreden kunnen worden. Deze kapellen zijn oorspronkelijk gebouwd voor de ambachtsgilden die in Hulst werkzaam waren. Zij hadden elk een eigen geestelijke in dienst die hier elke dag de mis las.

Links en rechts naast het hoofdaltaar staan het conopeum (11 - de rood-gele parasol), en het tintinnabulum (12 - het klokje): onderscheidingsteken van een basiliek. Verder zien we de Godslamp (13), het teken dat God in dit huis woont en een fraaie houten lezelaar met adelaar (14).

In de jaren 1891-1892 werd het interieur van het katholieke koorgedeelte geheel beschilderd. Begin jaren dertig zijn deze schilderijen verwijderd, onder andere om meer uniformiteit binnen de kerk te krijgen. De goudverf op de acantusbladeren van de kapitelen (15) bleek zonder gevaar voor beschadiging niet te verwijderen.

De eerste kapel aan de noordzijde van het koor (16) is in gebruik als doopkapel. De doopvont is van steen; het koperen deksel wordt gesierd met een afbeelding van Johannes de Doper. Bij de derde kapel (17), zijn een deur en bovenin een open spitsboog te zien. De deur geeft toegang tot de vroegere librije waarin de boeken die eigendom van de kerk waren, bewaard werden. In de periode dat de St.-Willibrord van 1806 tot 1929 simultaankerk was deed de librije dienst als sacristie. In de middelste straalkapel (18) is in een fraai bewerkt kastje een medaillon van Maria te bewonderen dat oorspronkelijk in een van de luidklokken zat. Na de torenbrand van 1876 werd dit medaillon in de gesmolten klokkenspijs teruggevonden.

De sfeer in de St.-Willibrordus wordt voor een belangrijk deel bepaald door de glas-in-lood ramen. In de koorkerk ziet u bij nummer (19) b.v. "De verheerlijking van Maria", van de hand van E. Tancke, bestaande uit 3 ramen, welke de oudste zijn en behoren tot de mooiste van de Basiliek.

Foto boven: één van de prachtige kunstwerken is de Piëta (20)

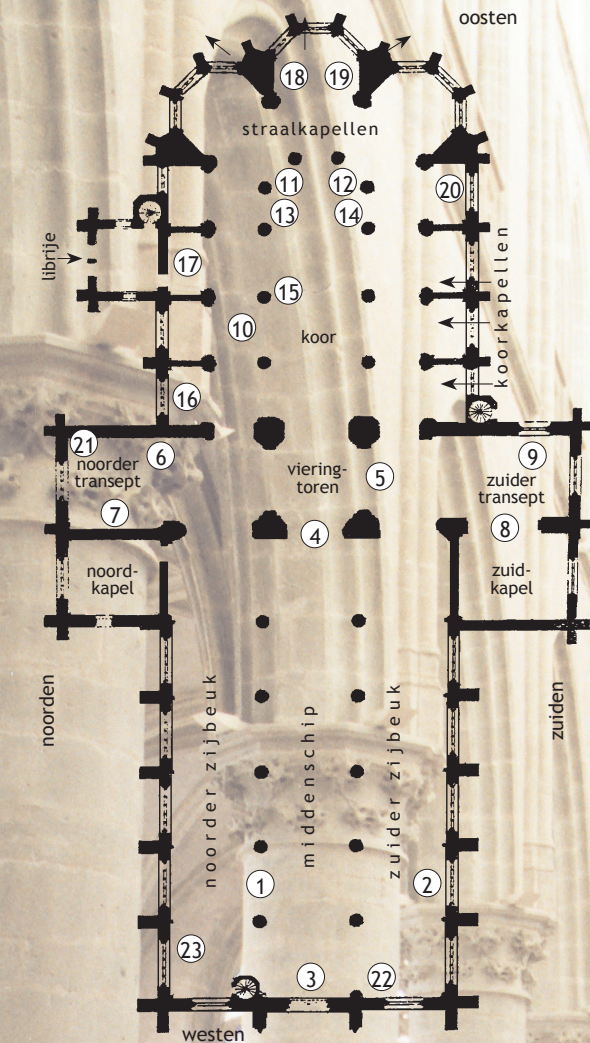
Foto onder: één van de fraaie grafzerken in vakrelief

In 2014 schonk Rotaryclub Hulst een beeldscherm met diverse informatiefilmpjes over de Basiliek (21)

In de rechter onder hoek van het glas in lood raam links naast de hoofdingang staat een haan, ontvangen voor de titel "Mooiste Kerk van Nederland" (22)

Informatiepanelen over o.a. de kunstschaten en de grafzerken in de Willibrordusbasiliek en de overige Basilieken in Nederland. (23)

Plattegrond van de H. Willibrordusbasiliek. De nummers op de plattegrond corresponderen met de bezienswaardigheden in het gebouw die in de tekst van een cijfer zijn voorzien.

Informeer bij het VVV naar de mogelijkheden voor rondleidingen, toren beklimmingen en het bezoeken van exposities. Een boekje met de beschrijving van de glas- in loodramen is hier ook verkrijgbaar.

VVV Steenstraat 37
Uitgave bezoekersmanagement Hulst 2014